

Verdient actualiteit tijd?

Over de toepassing van actualiteit binnen het vak maatschappijleer

Yvonne Coret, Felix van de Gein, Carin Riemens & Jan-Peter Stoel

Universiteit Utrecht, juni 2009

“Het uitleggen van het poldermodel? Daar moet je wel een actueel filmpje bij gebruiken om het een beetje interessant te maken.” Zo zegt de ene docent maatschappijleer tegen de andere. “Nee hoor dat krantenartikel van paar jaar terug is ook prima”. Dit gesprekje lijkt er op te wijzen dat de toepassing van actualiteit bij maatschappijleer enorm verschilt per docent en per les. Blijkt dat in de praktijk ook echt zo te verschillen? En wat vinden leerlingen daarvan? Maatschappijleer hoort toch juist het vak te zijn waar actualiteit behandeld wordt? Deze vragen zullen in dit beschrijvende onderzoek behandeld worden aan de hand van de volgende vraag: ‘Wat is de huidige plaats van de actualiteit bij het vak maatschappijleer?’

Dit onderzoek naar het gebruik van actualiteit, ook wel gedefinieerd als wat in het nieuws is, is zowel voor leerlingen als docenten relevant. In de eerste plaats voor leerlingen. Zij worden op de middelbare school voorbereid op hun plaats in de samenleving. Maatschappijleer speelt daarbij een essentiële rol, omdat leerlingen tijdens deze lessen leren om actuele kwesties te herleiden tot bredere maatschappelijke vraagstukken en deze te koppelen aan de theorieën. Op deze manier zullen ze meer inzicht krijgen op wat er om hen gebeurt en hoe de huidige maatschappij in elkaar zit. Daarnaast helpt het behandelen van actuele vraagstukken leerlingen om hun

mening te vormen over kwesties die in de samenleving spelen. Onderzoek naar de beste toepassing van actualiteit in de les is dus nuttig. Tevens levert dit onderzoek voor docenten naast meer kennis over de beste praktische invulling van de lessen, ook meer inzicht op over de visie op het vak.

In dit artikel zal achtereenvolgens het theoretisch kader, methode van onderzoek en de resultaten van het onderzoek behandeld worden. Het artikel zal eindigen met een conclusie en enkele aanbevelingen voor het gebruik van actualiteit in de les.

Theoretisch kader

Vanuit de wetenschap wordt de relevantie van het gebruik van actualiteit op de middelbare school ondersteund. In de eerste plaats leven we volgens Gelinck (2005) in een maatschappij die door de media doordrenkt is. Om goed te kunnen deelnemen aan deze maatschappij moeten de burgers ‘mediawijs’

zijn. Onder mediawijsheid verstaat de Raad voor Cultuur: ‘het geheel van kennis, vaardigheden en mentaliteit waarmee burgers zich bewust, kritisch en actief kunnen bewegen in een complexe veranderlijke en fundamenteel gemedialiseerde wereld’. Deze kennis en vaardigheden leren burgers met name in

het onderwijs. Leren omgaan met media is dus van groot belang op school.

De school is bij uitstek de plek voor jongeren om in aanraking te komen met actualiteit (Drok &

World Press Photo 2006, Spencer Platt

Schwarz, 2008). Jongeren zijn uit zichzelf namelijk geen zware nieuwsgebruikers. Dat komt volgens hem doordat jongeren op deze leeftijd enkel interesse hebben voor wat er in hun eigen persoonlijke wereld afspeelt. Pas op latere leeftijd krijgt men interesse in de wereld om hen heen. Daarom is het stimuleren tot het volgen van de actualiteit in het algemeen en het lezen van de krant in het bijzonder de verantwoordelijkheid voor de school. Leerlingen moeten volgens Boer (1996) niet alleen tijdschriften en kranten lezen voor het verwerven van kennis en verschillende meningen, maar ook nieuws en actualiteitenrubrieken kijken. Op deze manier zullen leerlingen hun actuele begrippennet op peil houden. Actualiteit moet dus grote aandacht krijgen op de middelbare school.

Naast dat dus verschillende wetenschappers wijzen op de rol van de school in het contact brengen met actualiteit, is het vooral bij het vak maatschappijleer onmisbaar (Gelinck, 2005). Het is de taak van een maatschappijleerdocent om te verklaren, uit te leggen en betekenis te geven aan maatschappelijke ontwikkelingen. Zij behoren schokkende maatschappelijke gebeurtenissen op een juiste manier in het kader van de leerling te plaatsen. Dat kan volgens hem het beste door eerst met de klas te praten over de gebeurtenis en over de gevolgen die deze gebeurtenis heeft voor de maatschappij. Daarna moet de docent de leerlingen over de gebeurtenis laten discussiëren en hen ruimte geven om hun eigen mening te ventileren. Ten slotte moet de docent proberen uit te leggen hoe deze gebeurtenis kon gebeuren en welke rol de media en politiek hierin spelen. Het behandelen van actualiteit in de les bestaat dus uit meer dan enkel het plaatsen van grote maatschappelijke gebeurtenissen in een kader. Het gebruik van actuele beelden in de les is echter niet alleen informatief, maar is ook een manier om het leerproces te verlevendigen (Imbrecht et al, 2004). Een les over het verschil tussen de sociale zekerheid in Amerika en Nederland wordt bijvoorbeeld veel sprekender als daar een actueel filmfragment bij wordt gebruikt.

Onderzoeken geven niet alleen aan dat het belangrijk is om actualiteit te gebruiken bij maat-

schappijleer, maar ook geven ze aan hoe dat het beste gebruikt kan worden. Tierlof (1984) wijst in de eerste plaats op het gebruik van actualiteit om een begrip te verankeren in het bestaande netwerk van begrippen in het hoofd van de leerling. Zo kan een tv-fragment concrete gegevens opleveren die bijdragen aan het laden van het begrip (bijvoorbeeld werkeloosheid). Daarnaast kan actueel materiaal volgens hem ook gebruikt worden om een begrip te nuanceren. Leerlingen begrijpen bijvoorbeeld het begrip 'macht', maar hebben toch behoefte aan een paar verschillende voorbeelden zodat ze het kunnen nuanceren. Ten slotte komen leerlingen bij het vak maatschappijleer in aanraking met abstracte vraagstukken zoals verdelingsprocessen. Actuele voorbeelden over deze sociaal-maatschappelijke kwesties helpt leerlingen om het herkenbaar te maken. Maar ook om een eigen attitude te vormen. Het is volgens (Imbrecht et al, 2004) daarbij wel van belang dat de leerling wordt gestimuleerd tot een inzichtelijke verwerking van actuele beelden. Een leerling moet niet alleen horen en kijken maar ook verbanden leggen, principes achterhalen en structuren ontdekken. Het gebruik van actualiteit om voorbeelden te geven, kan volgens Deprez (2008) ook nadelen hebben. Een voorbeeld bevat volgens hem namelijk altijd overtollige informatie en die kan de aandacht afleiden van wat feitelijk geleerd moet worden. Docenten moeten daarom doelgericht met actualiteit omgaan.

Samenvattend wijst wetenschappelijk onderzoek dus op het belang van het behandelen van actualiteit op de middelbare school. In deze gemedialiseerde maatschappij zijn jongeren niet vanuit zichzelf voldoende geactiveerd om het nieuws te volgen. Ook gaven de onderzoeken aan dat actualiteit in de les wel een doel moet dienen en dat de docent structuur moet aanbrengen en actualiteit in het juiste kader plaatsen.

Onderzoeksmethode

In de eerder genoemde literatuur wordt dus aangenomen dat actualiteit bij maatschappijleer relevant is, mits het op de juiste manier wordt behandeld. Om te

onderzoeken of actualiteit tegenwoordig ook echt een duidelijke plek heeft bij het vak maatschappijleer zijn er op vier scholen in Nederland enquêtes onder leerlingen en interviews met docenten gehouden. Op de scholen het Merewade College te Gorinchem, het Stanislas College te Delft, het Christelijke Lyceum Veenendaal en het Gomarus te Gorinchem vond dit onderzoek plaats. De vier scholen zijn geselecteerd op basis van de stage of baan die wij als vier verschillende ‘docenten in opleiding’ op deze scholen hebben. Om het onderzoek af te bakenen hebben we uitsluitend leerlingen en docenten van het leerjaar havo 4 ondervraagd. We hadden de voorkeur voor havo-leerlingen, omdat er op elke school meer havo-leerlingen zijn dan vwo-leerlingen.

Ten eerste is het onderzoek kwantitatief, aangezien we enquêtes hebben afgenomen onder een groot aantal leerlingen. Twee havo 4 klassen per school kregen deze enquête waarin vragen werden gesteld over het belang wat zij zelf aan actualiteit hechten, hun nieuwsgebruik, het aandeel actualiteit in de les en ten slotte hun waardering voor het vak maatschappijleer.

Ten tweede is het onderzoek kwalitatief, omdat er op elke school een diepte-interview plaats vond met een docent maatschappijleer. Deze interviews werden afgenomen aan de hand van een topiclijst waarin hun visie op het vak en het gebruik van actualiteit aan bod kwamen.

Naast de enquêtes en interviews vergelijken we de omschrijving van de rol van actualiteit in het PTA (Programma van Toetsing en Afsluiting) per school.

Analyse landelijke eindtermen

Voordat de enquêtes besproken zullen worden, is het goed om stil te staan bij de landelijke eindtermen voor het vak maatschappijleer. Deze eindtermen zijn opgenomen in de handreiking voor het schoolexamen maatschappijleer (Noordink, 2007). In de eindtermen wordt weinig gemeld over het gebruik van actualiteit in de klas. Wel wordt duidelijk gemaakt dat een leerling op de hoogte moet zijn van de huidige indeling van de maatschappij op het gebied van onder ande-

re politiek en bevolkingssamenstelling. Maar alleen bij de praktijk van de rechtsstaat staat dat leerlingen met voorbeelden uit de actualiteit spanning tussen rechtsstaat en praktijk moeten kunnen aangeven. Vanuit de overheid worden dus verder geen duidelijke richtlijnen gegeven over het gebruik van actualiteit in de klas. Scholen hebben dus veel vrijheid op dit gebied. Onze observatie dat de verschillen in het gebruik van actualiteit bij maatschappijleer tussen de scholen aanzienlijk zijn, kan dus mede hierdoor verklaard worden.

Resultaten kwantitatief onderzoek: enquêtes

In totaal hebben 153 leerlingen de enquête ingevuld. De groep bestond uit 70 jongens en 83 meiden. De gemiddelde leeftijd bedroeg 15,9 jaar.

Op de vraag of ze actualiteit belangrijk vinden antwoordde 75 procent positief. Slechts 15 procent antwoordde negatief. Het lijkt er dus op dat de theorie van Dronk (2008) dat leerlingen alleen interesse in hun eigen persoonlijke leven hebben, niet wordt bevestigd. Dit blijkt ook uit hun nieuwsgebruik.

<i>Vorm</i>	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>F(1)</i>	<i>Phi</i>
Nieuwssites kijken	65	43	0.14	
Krant lezen	80	53	0.01*	.365
Journal kijken	129	86	0.00*	.463

Tabel 1 Nieuwsgebruik leerlingen

In tabel 1 is te zien dat meer dan de helft van de leerlingen de krant leest en het journaal kijkt. En ook nieuwssites worden door een aanzienlijk deel van de leerlingen bekeken. Op de vraag naar de frequentie van dit nieuwsgebruik, blijkt de categorie ‘wekelijks’ het meeste voor te komen bij zowel nieuwssites kijken (19 procent) als bij het lezen van de krant (34 procent). Het journaal wordt daarentegen vooral dagelijks bekeken (37 procent). Bij het combineren van de vragen blijkt dat 76 procent van de leerlingen die nieuwssites kijken actualiteit belangrijk vinden. Het aandeel van de leerlingen die de krant lezen ligt hier dicht bij namelijk 77 procent. Het percentage bij journaalkijkers ligt hoger, 93 procent van deze leerlingen geeft aan belang te hechten aan actualiteit.

We kunnen dus concluderen dat het kijken van het journaal de populairste manier is om het nieuws te volgen. In tabel 1 is ook te zien of deze drie manieren van het volgen van het nieuws samenhangen met het belang wat men hecht aan actualiteit. Het kijken van nieuwssites bleek bij het gebruik van de Fisher exact waarschijnlijkheidstoets niet significant te zijn ($p=0.14$). Het kijken van nieuwssites hangt dus niet af van het belang wat men aan actualiteit hecht. Maar het lezen van de krant ($p=0.01$) en het kijken van de journaal ($p=0.00$) hangt wel significant samen met het belangrijk vinden van actualiteit. De samenhang is zowel bij 'krantlezen' ($\Phi=0.365$) als bij 'journaalkijken' ($\Phi=0.463$) zwak. Maar deze cijfers geven dus aan dat leerlingen dus wel degelijk buiten de school met actualiteit bezig zijn en dat ook belangrijk vinden.

Verschil in aanbod actualiteit in de les

In het theoretisch kader gaven verschillende onderzoekers (Gelinck, 2005; Tierlof 1984) aan dat actualiteit onmisbaar is bij het vak maatschappijleer. Uit de enquête blijkt dat 84 procent van de leerlingen het daar mee eens is. Slechts 6 procent gaf aan het hier niet mee eens te zijn.

In de enquête werd ook gevraagd welke werkvormen met actualiteit gebruikt worden in de klas. De leerlingen konden aangeven of ze een bepaalde werkvorm wel eens gekregen hadden en hoe vaak deze in het voorgaande half jaar had plaatsgevonden. In tabel 2 zijn de resultaten van deze vraag te zien.

<i>Werkvorm</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Actualiteitentoets	100	76
Filmpje	146	96
Internetopdracht	116	76
Voorbeeld bij uitleg	137	89
Krantenartikel	101	66

Tabel 2 Aanbod actualiteit in de les

Uit tabel 2 blijkt dat op alle scholen wel eens een actueel filmpje wordt getoond door de docent. Ook een internetopdracht komt veel voor. Vooral op het CLV en

Merewade kwam dit veel voor (82 procent). Het Gomarus zat hier sterk onder (59 procent). Het lezen van een krantenartikel blijkt vooral op het Stanislas College veel voor te komen. Maar liefst 96 procent van de leerlingen geeft aan dit 2 keer te hebben gehad. Van het Gomarusleerlingen geeft slechts 33 procent aan een krantenartikel te hebben gehad. Wel geven zij aan deze drie keer te hebben gehad. Deze frequentie geven ook 58 procent van de CLV leerlingen aan. Het is opvallend dat 100 procent van de leerlingen van het CLV aangeeft dat ze wel eens een actualiteitentoets hebben moeten doen. Terwijl op het Gomarus (37 procent) en Merewade (20 procent) deze percentages veel lager liggen.

Op alle scholen geeft de docent vaak een actueel voorbeeld bij de uitleg. De leerlingen op het CLV geven aan dat dit altijd gebeurt. Ook op het Merewade (98 procent) en Stanislas College (94 procent) is dat percentage hoog. Alleen op het Gomarus geeft 44 procent aan dat het nooit voorkomt. Opvallend is dat bij de vraag naar de frequentie hiervan 45 procent van het Merewade aangeeft dat het vaak voorkomt. Terwijl bij de andere drie scholen de grootste groep aangeeft dat het soms gebeurt. Op alle scholen komen dus vijf werkvormen met actualiteit voor. Alleen op het Gomarus is het percentage leerlingen dat dit aangeeft op alle vijf de punten aanzienlijk lager. Een verklaring hiervoor kan zijn dat het minder indruk op ze maakt en ze het daardoor minder goed hebben onthouden.

Mening over actualiteit in de les

In de enquête werd ook gevraagd wat de leerlingen van het aandeel actualiteit vinden. Op de scholen CLV, Merewade en Gomarus vond meer dan de helft van de leerlingen het genoeg. Terwijl op het Stanislas College de helft van de leerlingen aangaf het aandeel actualiteit te weinig te vinden. Zo zegt een leerling: "het vak zelf vind ik tot nu toe wel interessant, maar er zou meer aan actualiteit gedaan worden." Alleen op het CLV geeft 22 procent aan het aandeel te veel te vinden. De reden hiervoor blijkt de actualiteitentoets te zijn. De leerlingen die het te veel vinden, zijn erg

negatief over de actualiteitentoets. Zo zegt een leerling: “Ik vind dat het vak nodig is, maar de actualiteit toetsen vind ik maar niets.” En een andere leerling zegt: “Ik vind die actualiteitentoetsen ONZIN en de vragen worden altijd zo gesteld dat je het antwoord niet weet.”. Deze leerlingen associëren actualiteit dus met de actualiteitentoets.

Bij de andere scholen is dat percentage dat het aandeel actualiteit te veel vindt onder de 5 procent. Op de vraag of leerlingen het leuk zouden vinden als er meer actualiteit in de les zou komen waren vooral CLV-leerlingen weinig enthousiast. Slechts 37 procent wilde wel meer aandacht voor actualiteit. De andere drie scholen schommelden rond de 60 procent. De verschillen tussen de scholen bleken ook significant te zijn bij het gebruik van de Fisher exact waarschijnlijkheidstoets ($p = 0,000$). De mening over het vergroten van het aandeel actualiteit hangt dus af van de school waar de leerling op zit. Het verband bleek echter wel zwak te zijn ($\Phi = 0.452$).

Ten slotte werd de leerlingen ook gevraagd wat voor cijfer ze het vak maatschappijleer geven. In tabel 3 zijn deze cijfers te zien.

<i>School</i>	<i>Gemiddeld cijfer</i>
CLV	5,9
Merewade	7,0
Stanislas	6,2
Gomarus	7,0
Gemiddeld	6,5

Tabel 3 Gemiddeld cijfer voor actualiteit naar school

Uit tabel 3 blijkt dat alle leerlingen het vak een voldoende geven. Maar op het Merewade en Gomarus zijn de leerlingen duidelijker positiever. Veel leerlingen geven aan dat ze veel van het vak leren. Zoals een leerling van het Stanislas: “Ik vind het een goed vak, je leert wat er allemaal gebeurd in de wereld. En hoe het werkt in de politiek, wat ik voorheen nog niet wist.” En een leerling van het CLV: “Interessant vak, ik kijk weinig naar het nieuws maar weet toch hierdoor veel over het nieuws.”.

Het cijfer wat leerlingen aan maatschappijleer geven wordt door vele factoren bepaald. Op het eerste gezicht kan er geen verband getrokken worden tussen het aandeel actualiteit en het cijfer wat de leerlingen aan maatschappijleer geven. Opvallend is wel dat de school met het kleinste aandeel actualiteit een hoger cijfer scoort dan de school met het grootste aandeel actualiteit. Mooi was ook de opmerking van een leerling van het Merewade: “Maatschappijleer is een leuk vak maar misschien is een los vak over actualiteit een idee”.

Kortom leerlingen in havo 4 vinden actualiteit over het algemeen belangrijk. En ze vinden dat het ook zeker een plek moet hebben binnen het vak. Met name het kijken naar televisiefragmenten is populair. Dit blijkt uit het feit dat velen het nieuws volgen door het kijken naar het journaal. We kunnen geen harde conclusie trekken dat het vak populairder wordt naarmate meer actualiteit wordt behandeld. De populariteit van een vak hangt van meer dan één factor af en is wat dat betreft moeilijker te meten. Wel is er dus de waardering voor actualiteit in het algemeen.

Resultaten kwalitatief onderzoek: interviews

Naast de enquêtes zijn er dus interviews gehouden met maatschappijleerdocenten. In totaal hebben er vijf diepte-interviews plaatsgevonden. Op elk van de vier scholen dus minimaal een. We hebben na het afnemen, verzamelen en coderen van de interviews een onderscheid gemaakt tussen enerzijds de visie van de docent op het gebruik van de actualiteit bij het vak maatschappijleer en anderzijds het toepassen van deze visie in de praktijk.

In de eerste plaats kijken we naar hoe de verschillende docenten, op de verschillende scholen, denken over het vak maatschappijleer in het algemeen en over de rol die de actualiteit hierbij speelt in het bijzonder. Belangrijk daarbij is welke definitie de docent heeft voor het begrip actualiteit, hoe omschrijven zij dit brede begrip? De gegeven antwoorden van de verschillende docenten komen in grote lijn met elkaar overeen, al waren er wel wat verschillen in visie. Twee docenten op het Stanislas College en op het

Merewade College bleken dezelfde definitie van actualiteit te hanteren als wij, namelijk 'wat er in het nieuws is'. De overige docenten definieerden het meer algemeen, door alles wat er op dit moment in de wereld gebeurt actualiteit te noemen. Zo vertelde een docent op het Merewade College: *'Leerlingen leven in een internationale samenleving, er gebeurt veel om ze heen. Het is wat om je heen afspeelt, dat is actualiteit voor mij'*. Ondanks dat de geformuleerde definities onderling wat verschillen zitten de geïnterviewde docenten over het algemeen op één lijn waar het gaat om de relevantie van de actualiteit voor het vak maatschappijleer. Alle geïnterviewde docenten erkennen het belang van het gebruik van de actualiteit.

Verschillende manieren van omgaan met actualiteit in de les

Uit de interviews komen vier manieren van omgaan met actualiteit naar voren. In de eerste plaats de docent die actualiteit los ziet van de lesstof. Twee docenten van het Gomarus vallen onder deze categorie. Zij geven aan enkel actualiteit in de les te gebruiken als er belangrijke gebeurtenissen hebben plaatsgevonden. De reden hiervoor is dat er volgens hen niet genoeg tijd is in de les om andere stof dan de lesstof te behandelen. Leerlingen krijgen in havo 4 op deze school slechts één uur per week maatschappijleer.

Ten tweede de docent die actualiteit gebruikt om het vak aantrekkelijker te maken voor leerlingen. Zo vertelt een docent op het Gomarus: *'Actualiteit is een extra manier om de leerlingen te interesseren voor het vak'*.

Ten derde de docent die actualiteit ziet als een manier om de stof beter te laten landen. Een CLV docent: *'De leerlingen zien de lesstof terug in het nieuws*

en blijft daardoor beter hangen'. Ook een docent op het Merewade College geeft dit aan: *'de actualiteit een handvat is om de stof te illustreren: Ze kunnen beter verbanden leggen en kunnen situaties in de wereld beter plaatsen'*. En dat is volgens deze docent ook terug te zien op de toets: *'Leerlingen die het nieuws uit zichzelf volgen hebben een streepje voor op de rest. Ze kunnen namelijk beter verbanden leggen en voorbeelden plaatsen'*

Ten slotte de docent die actualiteit behandelt om leerlingen bewust te maken van hun plek in de maatschappij. Aldus een docent van het Stanislas College: *'leerlingen in staat stelt hun plaats binnen de samenleving te bepalen'*.

Op alle scholen komt actualiteit dus op een bepaalde manier aan bod. De hoeveelheid actualiteit blijkt af te hangen van het gebruik van het tekstboek. De ene docent vindt het boek gedateerd en gebruikt daarom voorbeelden van het nieuws van de dag. Terwijl de

andere docent zoveel mogelijk de voorbeelden uit het boek gebruikt. Wel geven alle docenten aan zeer belangrijke gebeurtenissen voorrang te geven op de lesstof van het boek. Grote oorlogen of verkiezingen worden op elke school behandeld. Daarnaast is er op alle scholen ruimte voor de inbreng van de leerling.

World Press Photo 2008, Tim Hetherington

Een docent van het Stanislas verwoordt het zo: *'De lesvoorbereiding is een raamwerk. Het ligt aan de actualiteit wat er wordt besproken. Ik behandel altijd een klein beetje van de stof. De rest kunnen ze zelf wel doen. Maar ik laat het altijd afhangen waar de leerlingen zelf mee komen. Wat er leeft bij de leerlingen, als daar iets leuks uitkomt'*.

Actualiteit in het PTA

Tijdens de interviews hebben we bekeken hoe de verschillende docenten gebruik maken van de actuali-

teit in de lessen. Welke werkvormen gebruiken ze om de lesstof met behulp van de actualiteit te verduidelijken?

Bij het analyseren van de interviews wordt duidelijk dat er op geen van de scholen vooraf ruimte wordt gemaakt in de studiewijzers voor actualiteit. De toepassing van actualiteit blijkt af te hangen van wat er in de wereld gebeurt en welk thema men op dat moment behandelt. Echter op het CLV was vorig jaar wel ruimte gemaakt voor de actualiteit in de studiewijzer. Wegens tijdgebrek is de opdracht waarbij leerlingen een gekozen krantenartikel moesten presenteren en daarbij een discussiestelling moesten bedenken, geschrapt uit de planning. Naast een studieplanner heeft elke school een PTA. Wij hebben deze PTA's naast elkaar gelegd en vergeleken, daarnaast hebben we tijdens de interviews doorgevraagd over de inhoud van het PTA maatschappijleer op de bewuste school. Actualiteit blijkt niet in alle PTA's te worden genoemd. Zo wordt in het PTA van het Merewade College geen aandacht besteedt aan de actualiteit. In de PTA's van het Stanislas College en het Gomarus wordt actualiteit kort genoemd, maar niet uitgewerkt. Zo staat in het PTA van het Gomarus vermeld dat 15 procent van de toetsen bestaat uit actualiteit. Het PTA is hier heel globaal beschreven zodat er veel vrijheid is en de docenten niet te vast zitten aan de stof. In het PTA van het Stanislas College staan de twee praktische opdrachten vermeld die over een actueel maatschappelijk probleem gaan. Ook op het CLV staan in plaats van actualiteit de meer concrete praktische opdrachten in het PTA vermeld: *'De praktische opdracht ging over een actueel onderwerp, namelijk de parlementsverkiezingen. Voor een opdracht over de pluriforme samenleving mochten leerlingen een subcultuur kiezen, sommige leerlingen hebben toen een subcultuur gekozen die veel in het nieuws is'* (docent CLV). De praktische opdrachten zijn dan ook vaak gekoppeld aan de actualiteit. Zo moeten de leerlingen op het Stanislas College twee praktische opdrachten maken in het jaar, waarbij ze gebruik maken van een actueel maatschappelijk probleem.

Actualiteit bij toetsing

Naast de praktische opdrachten wordt er gebruik gemaakt van actualiteit bij het toetsen. Op het CLV maken ze gebruik van vijf actualiteitentoetsen. Deze toetsen staan niet in de studiewijzer, omdat ze onverwachts worden gegeven zodat de leerlingen gedwongen worden elke dag het nieuws bij te houden. Deze actualiteitentoetsen bestaan uit 10 procent van het eindcijfer en staan vermeld in het PTA. Echter staat daarin enkel vermeld welke stof, welke toetsvorm en welke weging een onderdeel heeft. Er staat niet vermeld hoe de actualiteit toegepast moet worden. Op het CLV wordt er naast de actualiteitentoets ook in de algemene toets naar de actualiteit gevraagd. Het zijn echter wel toepassingsvragen. *'Als de theorie goed is geleerd, kunnen de leerlingen de vraag goed beantwoorden'* (docent CLV). Deze manier van toetsen is ook terug te zien op het Merewade College: *'Bij de toetsen kun je altijd wel een leuke bron gebruiken om te kijken of de leerlingen de lesstof kunnen plaatsen en echt begrijpen'* (docent Merewade College). De andere scholen maken ook gebruik van de actualiteit in de toets. Zo worden er op de verschillende scholen bijvoorbeeld bronnen gebruikt om de vraag te verduidelijken. Op het Stanislas College maken ze meer gebruik van cartoons en krantenkoppen om de kennis van de actualiteit te toetsen. Uit de enquêtes bleek dat de leerlingen op het CLV het laagste cijfer gaven aan het vak maatschappijleer. Bij de motivatie voor het cijfer, gaf de meerderheid aan dat de actualiteitentoets zo vervelend was. Toen we de docent van het CLV vroegen wat zij van de actualiteitentoets vond, gaf ze aan dat de docenten ook niet tevreden zijn over de toets. "We zijn niet tevreden over de actualiteitentoets van Essener omdat deze te gedetailleerd is en vragen stelt over een te lange periode. Daarnaast lukt het zelfs leerlingen die er veel energie in stoppen niet om een voldoende te halen". De docent geeft aan wel achter het principe van toetsen van actualiteitenkennis te zijn, maar dat ze nu over stappen op een andere actualiteitentoets.

Concluderend kunnen we stellen dat alle geïnterviewde docenten het belang van het gebruik van

de actualiteit erkennen. Uit de interviews blijkt dat er vier opvattingen ten opzichte van het gebruik van actualiteit zijn. Namelijk als aanvulling naast de lesstof, ter vergroting van de interesse voor het vak, als voorbeeld bij de lesstof of als hulpmiddel in het maatschappelijke bewustwordingsproces. Deze laatste twee redenen sluiten helemaal aan bij de theorie van Tierlof (1984). De reden dat het gebruik van actualiteit de interesse voor het vak verhoogt bij de leerling vonden we niet terug in de literatuur. In de literatuur kwam juist naar voren dat leerlingen uit zichzelf niet geïnteresseerd zijn. Maar volgens deze vijf docenten zijn leerlingen dat dus juist wel. Hoewel op alle vier de scholen actualiteit een plaats heeft is het des te opvallender dat dit niet beschreven staat in de verschillende PTA's en studiewijzers. Een reden hiervoor kan zijn dat zo het programma niet té dichtgetimmerd wordt. Een andere reden kan zijn dat het voor de docenten 'als vanzelf spreekt' dat actualiteit een plaats in het curriculum moet hebben.

Conclusie

In dit onderzoek stond de vraag: "*Wat is de huidige plaats van de actualiteit bij het vak maatschappijleer?*" centraal. Uit de literatuur bleek dat actualiteit een plek hoort te hebben op de middelbare school en vooral ook bij het vak maatschappijleer. Actualiteit kan in de les gebruikt worden als voorbeeld, maar ook om een begrip te verankeren, te nuanceren of om een plaats te geven in eigen leefwereld. Wel moet het moet actuele materiaal binnen een duidelijke structuur en met een doel aan de leerling worden aangereikt. Uit het onderzoek bleek dat havo 4 leerlingen over het algemeen actualiteit belangrijk vinden. En wordt het door hen zeker gewaardeerd wanneer actualiteit een

plaats in het curriculum inneemt. Vooral televisiefragmenten blijken populair te zijn in de les, maar ook thuis wat te zien is aan het aantal leerlingen dat het journaal kijkt. Ook blijkt dat duidelijk dat leerlingen actualiteit niet leuk vinden als het te moeilijk wordt aangeboden. Wat bij de actualiteitentoets van het CLV het geval was. Uit de resultaten van de enquête kon echter niet afgeleid worden dat de leerlingen het vak meer waarderen als het aandeel actualiteit hoger is, dit komt doordat de waardering van het vak door meer factoren wordt beïnvloed.

De interviews met de docenten maatschappijleer

wezen erop dat zij het belangrijk vinden om actualiteit in de lessen maatschappijleer aan te bieden. Hoe docenten doen is hun eigen verantwoordelijkheid. In zowel de landelijke eindtermen, als in het PTA wordt hier niets over vermeld. De werkvormen die de docenten gebruiken komen grotendeels overeen, wel is er verschil

World Press Photo 2009, Antony Suau

in de frequentie van het aanbieden van de werkvorm. Ook hier is te zien dat docenten dit zelf mogen bepalen.

In de interviews met de docenten worden vier manieren over het gebruik van actualiteit genoemd: aanvulling naast de lesstof, ter vergroting van de interesse voor het vak, als voorbeeld bij de lesstof of als hulpmiddel in het maatschappelijke bewustwordingsproces. Opvallend was dat leerlingen in tegenstelling tot eerder wetenschappelijke onderzoeken wel uit zichzelf geïnteresseerd zijn in actualiteit. Wel blijkt dat actualiteit op een haalbare wijze aangeboden moet worden. Te moeilijke actualiteitentoetsen worden niet gewaardeerd door leerlingen. Maar de interesse van de leerlingen in actualiteit biedt veel mogelijkheden voor het vak maatschappijleer.

Aanbevelingen

Uit de resultaten van dit onderzoek kunnen we enkele aanbevelingen maken voor het gebruik van actualiteit bij het vak maatschappijleer.

- 1) Leerlingen waarderen actualiteit zeer, dus maak veel gebruik van actualiteit in de lessen. Het verhoogt de betrokkenheid van de leerlingen bij de les.
- 2) Zorg er voor dat er een duidelijke koppeling is tussen het actuele item en de te behandelen lesstof. Op deze manier landt de uitleg beter en blijven de begrippen langer hangen.
- 3) Beschrijf in het PTA hoe actualiteit een plaats heeft in het curriculum en hoe deze wordt getoetst. Op deze manier zal elke maatschappijleerdocent actualiteit behandelen in de les.

Dus het geven van een duidelijke plaats van actualiteit bij het vak maatschappijleer levert niet alleen waardering van leerlingen op, maar ook een beter begrip van de lesstof.

Wel lijkt het ons nuttig dat er vervolgonderzoek zal plaatsvinden naar de plaats van actualiteit bij maatschappijleer. In dit beschrijvende onderzoek is aangetoond dat de actualiteit bij maatschappijleer een plek heeft, maar dat deze plek veel verschilt per school en per docent. In een vervolgonderzoek kan gekeken worden welke behandeling van actualiteit in de les het meest effectief is voor de leerling. En met een dergelijk onderzoek kunnen dan richtlijnen ontwikkeld worden voor de concrete toepassing van actualiteit in de les.

Literatuur

Boer, E. de (1996). Handboek vaardigheden Tweede Fase. Loenen aan de Vecht: Edumedia.

Deprez, J. (2008). Concreet of Abstract , Uitwisseling, 24, 64-69.

N. Drok & F. Schwarz. (2008, dec. 23). Help de dagbladen: leer jongeren de krant lezen. Trouw.

Elout, C. (2008). Actualiteit in de les. Maatschappij & Politiek: vakblad voor maatschappijleer, 39, 20-21.

Gelinck, C. (2005). Maatschappijleer actueel? Maatschappij & Politiek: vakblad voor maatschappijleer, 36, 5-7.

Imbrecht, P. van Petegem & W. Meeus.(2004). Oriëntatie in onderwijskunde. Acco: Leuven/Voorberg

Noordink, H. (2007). Handreiking schoolexamen maatschappijleer/maatschappijwetenschappen havo/vwo. Tweede fase. Herziening examenprogramma's havo/vwo. Stichting leerplanontwikkeling, Enschede

Tierolf, H. (1984). Visie op leren en onderwijzen van maatschappijleer. Enschede : Instituut voor Leerplanontwikkeling.

Foto's: S. Platt & A. Suau: Winnaars World Press Photo 2006, 2007 en 2008